

Jaarverslag 2017

De Hortus wil met haar aanbod kinderen om zich heen laten kijken, hen laten verwonderen over de schoonheid van de natuur. De Hortus neemt ze mee naar buiten, daar waar zoveel te zien en te leren is voor later!

Melis Stokelaan 93
3842 GL Harderwijk
0341-427406
info@hortusharderwijk.nl
www.hortusharderwijk.nl

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag van 2017.

Het jaar 2017 was een roerig jaar. Een jaar waarin er van personeel, vrijwilligers en bestuur veel en extra inzet is gevraagd.

Stichting de Hortus voorziet in een onmiskenbare maatschappelijke behoefte, die in de toekomst alleen maar groter zal worden. Het onder de aandacht brengen van onze natuurlijke leefomgeving en hoe wij als mens het beste om kunnen gaan met die natuur om het voortbestaan daarvan te waarborgen, blijft van groot belang.

Stichting de Hortus is bij uitstek geschikt voor dit doel, zij kan en wil haar taak in de toekomst naar behoren blijven uitvoeren. Afgelopen jaar zijn er veel gesprekken gevoerd over die toekomst. Intern, maar ook met externe deskundigen. Tevens met onze voormalige wethouder Pieter Teeninga en onze accounthouder Tom Meuwissen. Onze insteek was steeds de Hortus een stevige, stabiele organisatie te laten zijn, goed toegerust voor haar taak en toekomstbestendig.

Wij hopen dat onze nieuwe wethouder Marcel Companjen, door het lezen van dit jaarverslag kennis maakt met Stichting de Hortus en een indruk krijgt van haar doelstelling, werkzaamheden en het belang daarvan.

Eén van de belangrijkste factoren om optimaal onze taakstelling uit te kunnen blijven voeren is naar onze mening, een wethouder die gelooft in de kracht van natuur- en milieueducatie. Die, sámen met ons, de kinderen mee naar buiten neemt!

We maken graag een afspraak voor verdere kennismaking om ons jaarverslag en onze financiële jaarrekening te onderbouwen.

Het bestuur van De Hortus.

Inhoudsopgave

1. Interne organisatie	
1.1. Stichting De Hortus	5
1.2. Personeel	5
1.3. De vrijwilligers	6
1.4. Het bestuur	7
1.5. De Natuurtuin	7
1.6. Intern overleg	10
1.7. Extern overleg	10
1.8. Publiciteit	11
2. Activiteiten gemeenteopdracht	
2.1. Basisfinanciering	13
2.2. Primair onderwijs	16
2.2.1. Bereik uitleen educatief materiaal	19
2.2.2. Bereik buitenlessen	20
3. Activiteiten door De Hortus	
3.1. Project Zwervend Afval? ... mooi niet!	21
3.2. Boomfeestdag Harderwijk	23
3.3. Educatieve route fotovereniging Iris Harderwijk	24
3.4. Snoepgroente!	25
3.5. Gastlessen Groene Energie	26
3.6. Endura	27
3.7. Ontwikkelingen	27
4. NME in de Regio	
4.1. Gemeente Putten	28
4.2. Regio gemeenten	29
4.3. Waterschap Vallei en Veluwe	29

1. Interne organisatie

1.1. Stichting De Hortus

Stichting De Hortus, Centrum voor Natuur en Milieu is gevestigd in Harderwijk. De Stichting heeft als doel om het belang van natuur, milieu en duurzaamheid voor een gezonde leefomgeving voor nu en in de toekomst onder de aandacht te brengen. De activiteiten die daarvoor worden ontplooid zijn vooral gericht op de inwoners van Harderwijk en de regio, in het bijzonder de jeugd. Onze specifieke doelgroep zijn de basisschool leerlingen Harderwijk/Hierden.

Onze doelstellingen zijn:

- Het laten opdoen van kennis van natuur en milieu en de invloed van menselijk handelen daarop.
- Het ontwikkelen van vaardigheden die ten dienste staan van het maken van bewuste milieuvriendelijke keuzes.
- Het bevorderen van duurzaam handelen.

De Stichting bereikt haar doel door ondermeer :

- informatie en documentatiemateriaal (lesmateriaal) beschikbaar te stellen,
- vrijwilligers aan te trekken en te stimuleren,
- gekwalificeerd personeel in dienst te nemen en te houden en
- deskundigen in te zetten.

1.2. Personeel

De personele bezetting van De Hortus was in 2017 als volgt:

Coördinator/Projectleider:	Carola Rijpkema	16 uur per week
Bureau secretaris:	Corien van Twillert	12 uur per week
Educatief medewerker:	Reinou Groeneveld	8 uur per week

Inhoudelijk/strategisch adviseur: Lydia Haafkens c.a. 20 uur per jaar.
(extern deskundige IVN)

In 2017 werd de Hortus ongeveer een half jaar versterkt door een stagiaire, Jacqueline van der Kooij, van de opleiding Milieu- en Natuurwetenschappen aan de Open Universiteit. Jacqueline heeft voor ons een onderzoek opgezet over het versterken van de leerlijn Duurzaamheid & Energie. Tevens heeft ze meegewerkt aan het ontwikkelen van de gastles Groene Energie.

1.3. De vrijwilligers

De Hortus kan niet zonder haar vrijwilligers! Gelukkig kan de Stichting rekenen op een groep trouwe en enthousiaste mensen die verschillende werkzaamheden uitvoeren.

Zo hebben we een groep van ca. 9 Natuurschoolgidsen, zij geven in tweetallen onze buitenlessen. O.a. in de Natuurtuin, het Harderbroek, bij de Dierenweide en in het bos. Ook hebben we c.a. 6 distributie vrijwilligers voor het rondbrengen en ophalen van onze leskisten en –dozen. Een ander groepje, van 2 vrijwilligers, houden zich bezig met het nakijken en onderhouden van de lesmaterialen en het op orde houden van het magazijn en de voorraad. De Natuurtuin heeft haar eigen groep, ongeveer 19 vrijwilligers. Zij onderhouden deze bijzondere plek, aangestuurd door de vrijwillige coördinator.

We zijn erg blij met onze vrijwilligers. In 2017 hebben zich, tot ons genoegen, een paar nieuwe vrijwilligers aangemeld. Ondanks dit blijven we nieuwe mensen nodig hebben die ons werk willen ondersteunen. Hiervoor hebben we dan ook een oproep geplaatst bij o.a. het steunpunt vrijwilligerswerk van Zorgdat en op onze eigen website.

Daarnaast hebben we op 14 februari 2017 een bijzondere oproep geplaatst via het TV programma Gelderland Helpt! Onze natuurschoolgids Tjalling van der Meer werd geïnterviewd over het vrijwilligerswerk wat hij doet voor De Hortus. Aansluitend werd een mooie oproep opgenomen voor nieuwe vrijwilligers bij De Hortus. Helaas hebben we hier geen reactie op gekregen.

1.1. Het bestuur

Het bestuur van De Hortus bestond in 2017 uit:

Voorzitter:	Jan Tuininga
Penningmeester:	Chris Herzog
Secretaris:	Thijs Melkert (sinds begin 2017)
Algemeen lid:	Ron de Gruil (overleden 30-8)
Algemeen lid:	Jos Vellinga-Hagedoorn (sinds eind 2017)

1.5. De Natuurtuin

De Natuurtuin aan het Zeepad, is onderdeel van De Hortus.

Het is zowel een vrijwilligersproject als één van de locaties waar onze buitenlessen worden gegeven. Voor elke basisschoolgroep is er minimaal 1 buitenles in de Natuurtuin. Naar schatting trekt de Natuurtuin jaarlijks ongeveer 10.000 bezoekers (scholen meegerekend).

Het financiële overzicht van De Natuurtuin vormt een apart onderdeel van de begroting van De Hortus. Er wordt jaarlijks naar gestreefd om de baten en kosten op elkaar aan te laten sluiten d.m.v. beheersvergoeding en subsidies/donaties van derden.

Echter merken we de laatste twee jaar dat de beheersvergoeding niet toereikend is om de kosten van de exploitatie van het terrein te dekken. Gesprekken met de gemeente in 2017 hebben opgeleverd dat de beheersvergoeding vanaf 2018 is verhoogd van € 0,13,- per m² naar € 0,22,- per m². Dit is uiteraard een vooruitgang maar ook dit bedrag dekt zeker nog niet de kosten die gemaakt moeten worden voor de instandhouding en het onderhoud van de tuin en de daarbij behorende strook land langs het Zeepad. Dit jaar had de Natuurtuin een tekort van € 461,-.

2017 was een jaar met hoogte en dieptepunten voor de Natuurtuin. Allereerst was de Natuurtuin in het voorjaar gastheer voor de expositie van de fotovereniging De Iris. Mooie beelden, geschoten in de Natuurtuin, gaven bezoekers een extra beleving.

Tijdens het voorjaar 2017 heeft het bestuur een subsidieaanvraag gedaan bij Het Burgerweeshuis en het Wijkplatform Stadsweiden om de bouw van een opslagplaats, c.q. schuilplek bij slecht weer te kunnen bekostigen. In de zomer 2017 werd deze aanvraag gehonoreerd. Tevens verleende de gemeente de vergunning voor de bouw. Vervolgens gingen onze vrijwilligers in het najaar 2017 van start om dit bouwwerk tot stand te brengen.

Dit mooie onderkomen geeft De Hortus de mogelijkheid om de lesmaterialen voor de buitenlessen en het onderhoudsmateriaal voor de tuin op te slaan in de Natuurtuin zelf. Tevens biedt het gebouw onderdak aan de kinderen als het tijdens de buitenles regent. In de toekomst zal De Hortus de gebruiksmogelijkheden van dit onderkomen nog verder uitbreiden. Te denken valt aan locatie voor lezingen en rondleidingen

Echter heeft deze positieve ontwikkeling eind oktober 2017 een vervelend vervolg gehad in de vorm van vandalisme en inbraak. Er zijn materialen

gestolen en de vergrendelingen zijn ontzet. Een direct gevolg hiervan is dat de aanschaf en daarmee de verantwoording voor de nog te innen subsidie (Burgerweeshuis en Wijkplatform) even is stopgezet totdat de veiligheid weer gegarandeerd kan worden.

De gebeurtenis was reden voor aandacht van de pers. Ook de wethouder nam contact met ons op. Eind 2017 is er een gesprek geweest met wethouder Jeroen de Jong waarin hij het bestuur zijn medeleven betuigde en aangaf samen op zoek te willen gaan naar mogelijke oplossingen. De geboden oplossing bestond er uit dat er een verbodsbord bij de toegang tot de tuin werd geplaatst. Op deze manier kan de wijkagent ongewenste bezoekers in dit gebied wegsturen of bekeuren. Daarnaast zijn er nieuwe sloten en vergrendelingen aangeschaft in de hoop een nieuwe inbraakpoging te verijdelen. Begrijpelijkerwijs waren de vrijwilligers zeer geschokt door dit voorval. Toch zetten zij zich weer met volle overgave in na dit dieptepunt.

De Natuurtuin is een plek die gekoesterd moet worden. Er is veel werk te doen en dat werk wordt al jaren vrijwillig verzet. Het is een goede zaak om daar aandacht voor te vragen.

Daarom heeft onze vrijwillige coördinator Natuurtuin een beheerplan gemaakt. Dit plan geeft inzicht in het werk wat er jaarlijks gedaan moet worden om dit stukje Harderwijk in stand te houden. Het beschrijft de werkzaamheden die per beheereenheid (akker, oever, grasland, bosrand etc) in een bepaalde periode uitgevoerd moeten worden. Op deze manier hebben alle vrijwilligers inzicht in de beheerdoelstellingen, planning en werkwijze.

Overlegstructuur:

1.6. Intern Overleg

De coördinator en de twee medewerkers hebben standaard 1 x per 2 weken een intern kort werkoverleg over de afstemming van algemene zaken, lesmaterialen en lopende projecten.

Zo nodig heeft de coördinator overleg met de externe adviseur.

De educatieve medewerker heeft ongeveer twee keer per jaar overleg met de natuurschoolgidsen over nieuwe buitenlessen, aanpassingen, voortgang en uiteraard ook evaluatie vanuit de ervaringen van de natuurschoolgidsen zelf.

Het bestuur en de coördinator komen 1 x per 2 maanden bijeen voor een bestuursvergadering. De bestuursleden onderling hebben regelmatig en veelvuldig overleg over lopende en dringende zaken om het optimaal functioneren van de Stichting te bewerkstelligen.

1.7.Extern Overleg

Extern overleg dient meerdere doelen. Allereerst kennismaken en het opbouwen van een netwerk. Daarnaast het samenwerken en/of mede uitvoeren van projecten.

Allereerst met gemeente Harderwijk.

Ook in 2017 zijn er door de coördinator diverse gesprekken geweest met betrokken ambtenaren over verschillende beleidsthema's. Zoals:

- Duurzaamheid; de praktische vertaling van het beleid Energieke Stad in Inzet gastdocenten Groene Energie
- De mogelijke samenwerking met Endura.
- De mogelijkheden rondom de educatieve vertaling van het onderwerp Klimaatadaptatie.
- Zwerfafval voor het Harderwijk-brede project.
- Het project Boomfeestdag.

Uit de gevoerde gesprekken volgde een betekenisvolle samenwerking met grote waarde voor de basisscholen.

Na het jaarlijkse overleg met de wethouder, begin september 2016 is besloten om nauwer contact te hebben met de gemeente over de financiële situatie van De Hortus. Hierover volgt meer in Hoofdstuk 2.

Eveneens heel belangrijk zijn de netwerkbijeenkomsten van zowel landelijk- als Gelderse NME-centra. Deze bijeenkomsten vinden een paar keer per jaar plaats. Daar worden verbindingen gelegd voor mogelijke

samenwerking en wordt er gewerkt aan vragen/kansen voor educatieve vernieuwing. Ook hier stond in 2017 zwerfafval, duurzaamheid (klimaatadaptatie) en ontdekkend leren voorop.

Tenslotte wordt ook het Harderwijker netwerk uitgebreid met mogelijke samenwerkingen tussen betrokken partijen. Zo is er regelmatig overleg tussen bijvoorbeeld Stichting De Rietmeen, JOGG Harderwijk en Endura.

1.8.Publiciteit

De Hortus beseft de waarde van PR en sociale media.

Na de komst van de nieuwe coördinator eind 2015 heeft De Hortus in 2016 in zowel Het Kontakt als de Harderwijker Courant een interview geplaatst. Het jubileumjaar 2017 was eveneens aanleiding voor publiciteit:

In maart was het project ‘Zwervend afval... mooi niet!’ in de media.

In Harderwijk deden hier 9 basisscholen aan mee, en kregen we naast een artikel in de Harderwijker Courant een paginagroot verslag in Het Kontakt!

In mei 2017 werd de expositie van fotovereniging De Iris ingericht in de Natuurtuin van De Hortus. De fotovereniging bestond 60 jaar en ter ere daarvan heeft De Hortus bij deze expositie een educatieve puzzel en speur route opgesteld voor kinderen in de leeftijd 6 t/m 12 jaar.

Hortus komt met snoepgroente!

Overgewicht jeugd terug dringen

Deze week is de campagne 'Snoepgroente!' van JGGG (Jongeren Groen Groen) in de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

DEELNEMERS - De basisscholen van de campagne 'Snoepgroente!' van JGGG (Jongeren Groen Groen) in de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

WERKEN AAN MEER AANDACHT VOOR VOEDING EN BEWEGING - Kinderen van de basisscholen van de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

DEELNEMERS - De basisscholen van de campagne 'Snoepgroente!' van JGGG (Jongeren Groen Groen) in de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

De kinderen van de basisscholen van de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

kinderen
leren dat
groente
lekker is

Jeugd aan de slag met zonne-energie

Groene energie op De Veste

In het kader van de dag van de Duurzaamheid op 14 oktober organiseert de Veste een dag van de Duurzaamheid voor groepen 1 t/m 6 van basisscholen in de regio Harderwijk.

HARDERWIJK - De leerlingen van de basisscholen van de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

DEELNEMERS - De basisscholen van de campagne 'Snoepgroente!' van JGGG (Jongeren Groen Groen) in de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

De kinderen van de basisscholen van de regio Harderwijk van start gegaan. Dit is Harderwijk voor kinderen en hun basisscholen, geïnitieerd met meer groente in plaats van snoep te eten.

Daarnaast is De Hortus steeds actiever op sociale media als Facebook en Twitter. Eind 2017 zijn we begonnen een nieuwe website te maken die nog uitnodigender en toegankelijker is voor onze doelgroep. Deze website is maart 2018 online gezet.

In september 2017 ging de campagne Snoepgroente! van start. JOGG Harderwijk heeft de handen ineengeslagen met partners als De Hortus, Stadsoogst, Jumbo en De Basiliek. De Hortus verzorgde het voorlezen voor de kleuters waarin het groente snoepen centraal stond.

Ook de aftrap van onze reeks gastlessen Groene Energie was reden voor publiciteit. In oktober 2017 werd rondom de dag van de duurzaamheid in de Harderwijkercourant verslag gedaan van de eerste gastles bij basisschool De Veste met bezoek van wethouder Pieter Teeninga.

2. Activiteiten gemeenteopdracht

2.1 Basisfinanciering

2016 Was het laatste jaar van de in 2013 afgesloten overeenkomst voor budgetfinanciering 2013-2016. In 2016 zijn we ons, samen met de gemeente, gaan voorbereiden op de nieuwe overeenkomst voor 2017-2020.

Op 15 februari heeft onze voorzitter samen met wethouder Teeninga een handtekening gezet onder de nieuwe budgetovereenkomst die ons de taakstelling geeft om te voorzien in de uitleen van

educatieve materialen en buitenlessen voor kinderen t/m 12 jaar. De omschreven prestatieafspraken zijn als volgt opgesteld:

Algemeen

- Het educatief materiaal is geschikt voor kinderen tot en met 12 jaar (basis onderwijs). Afhankelijk van de vraag/aanbod worden (jaarlijks) nieuwe materialen ontwikkeld of aangeschaft.
- Alle scholen in Harderwijk/Hierden ontvangen jaarlijks het NME-aanbod van De Hortus en worden hierover (gezamenlijk) geïnformeerd.
- De Hortus heeft 1x per 5 jaar contact met elke school over het NME-aanbod in relatie tot het onderwijsprogramma.
- Op jaarbasis (zowel kalenderjaar als schooljaar) vinden er minimaal 275 uitleningen/leskisten/ buitenlessen plaats van het NME-aanbod.

Leskisten

- Alle basisscholen in Harderwijk/Hierden maken voor minimaal 1 groep gebruik van het NME-aanbod . Indien een bepaalde school geen gebruik maakt van het NME-aanbod wordt de reden hiervan expliciet benoemd in het jaarverslag.
- Er worden per leeftijdscategorie minimaal 10 verschillende lesmaterialen aangeboden.

Buitenlessen

- De helft van de basisscholen in Harderwijk/Hierden maken voor minimaal 1 groep gebruik van de buitenlessen.
- De buitenlessen en buitenactiviteiten worden opgesteld door de Hortus en gegeven door natuurschoolgidsen.
- Er worden minimaal 8 verschillende buitenlessen aangeboden.

Voor 2017 kunnen we in dit jaarverslag aantonen dat we op alle punten aan de prestatieafspraken hebben voldaan.

Reeds in ons jaarverslag van 2016 hebben we aangegeven dat onze budgetvergoeding al een paar jaar niet toereikend is voor de structurele kosten die we hebben om onze werkzaamheden naar behoren uit te kunnen voeren. Tevens is onze huisvesting ontoereikend. De kosten die betere huisvesting met zich mee zal brengen zullen ontegenzeggelijk hoger uitvallen en zijn niet te betalen met gelijkblijvende inkomsten.

Na het jaargesprek over onze financiële jaarrekening 2016 (in september 2017) zijn we, in overleg met wethouder Teeninga en onze accounthouder Tom Meuwissen, de procedure opgestart om een aanvraag op te stellen voor budgetverhoging in de begroting (voorheen Kadernota) 2019 – 2022 van de gemeente Harderwijk.

Daar het een zeer belangrijke aangelegenheid betreft hebben we besloten om een extern adviesbureau in te huren om ons in deze fase te ondersteunen. Dhr. Hak van Nispen tot Pannerden van SME Advies uit Utrecht heeft in nauw overleg met bestuur en coördinator begin 2018 het stuk 'Een toekomst voor De Hortus' opgesteld met daarin een (financiële) onderbouwing voor een stevige basis en duurzame toekomst.

In onze financiële jaarrekening van 2017 komen we uit op een exploitatie van bijna € 1000,-. Een verbetering ten opzichte van 2016, waarin we een negatief resultaat hadden van ongeveer - € 8000,-

Dit lijkt een goede zaak, maar er schuilt een adder onder het gras.

Na twee jaar werken met een vooruitziende blik, stabiel personeel en een groeiend netwerk plukken we voorzichtig de vruchten van onze aanpak om ons te richten op externe projectwerkzaamheden. Op deze manier krijgen we, naast de educatieve uitleenvergoeding van het basisonderwijs, extra geld binnen.

Zo lijkt het dat we een positief saldo over houden. Echter moet hierbij worden aangetekend dat zónder deze projectvergoedingen de structurele kosten van De Hortus uitkomen op - € 9000,-!

Door dat grote tekort zou de Hortus niet meer haar taakstelling uit kunnen voeren. De budgetvergoeding zou de kosten betreffende personeel, huisvesting en materiaalkosten niet dekken.

De opbrengst uit de projecten behoort niet het gat van de structurele exploitatie te dichten, omdat projecten een niet stabiele inkomstenbron vormen. Daarom is tijdens dit schrijven reeds bekend dat we in de begroting van 2019 -2022 aan de gemeente Harderwijk vragen om een aanpassing op de jaarlijkse budgetfinanciering vanaf 2019 naar € 85.000,-. Dit wordt uitvoerig in het stuk 'Een toekomst voor De Hortus' omschreven en onderbouwd.

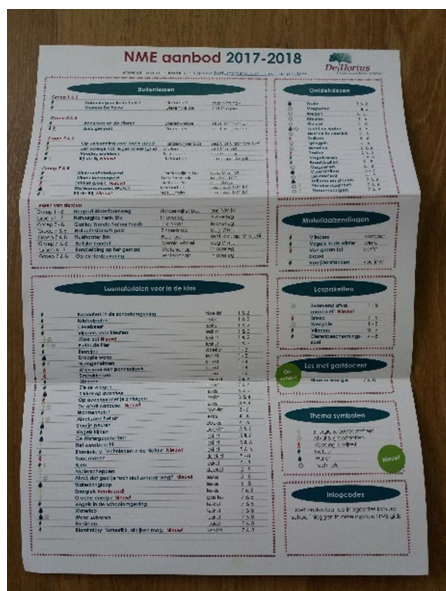
Deze extra financiering dient ten eerste om het personeelsbestand te vergroten, zodat de scholen opbouwend kunnen worden ondersteund op het gebied van Natuur- en Milieu Educatie en de kwaliteit en logistiek daarvan kan worden gegarandeerd. In onze aanvraag voor budgetverhoging stellen we dan ook voor een uitbreiding van het personeelsbestand van 0,9 fte naar 1,5 fte.

Daarnaast vragen we deze verhoging aan om ons budget voor huisvesting te verhogen, zodat we kunnen zoeken naar een goed passende ruimte.

We beseffen dat in dit jaarverslag zowel geschreven wordt over het ondertekenen van een nieuwe budgetovereenkomst 2017-2020 begin 2017 als over een aanpassing/verhoging van deze budgetfinanciering eind 2017. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat ten tijde van de ondertekening van de budgetovereenkomst 2017-2020 nog niet bekend was dat het jaar 2016 met een negatief saldo zou worden afgesloten. We konden niet teruggrijpen op voorgaande jaren, omdat de personele bezetting tot in 2015 niet stabiel was. Derhalve konden we dus pas medio 2017 een goed beeld opstellen voor onze (onzekere) financiële toekomst.

2.2 Primair Onderwijs

Het aanbod van De Hortus voor de basisscholen verschijnt jaarlijks in de vorm van de NME wijzer. Dit schooljaar hebben we voor het eerst gekozen voor een handzame flyer. Makkelijk op te hangen in de personeelskamer.

Via ons digitale reserveringssysteem kunnen basisscholen eenvoudig en op elk moment, lesmaterialen reserveren. Scholen betalen een bijdrage voor het gebruikmaken van de lesmaterialen. Dit kan per les/leskist of door middel van een abonnement, wat toegang geeft tot onbeperkt lenen. Lessen waarbij een natuurschoolgids aanwezig is, vallen buiten het abonnement en worden los in rekening gebracht. Voor De Hortus zijn deze inkomsten, naast de budgetfinanciering, noodzakelijk om onze dienstverlening accuraat en de materialen actueel te houden.

Eens per jaar organiseert De Hortus een bijeenkomst voor de NME coördinatoren van de basisscholen van Harderwijk. Informatie uitwisseling, kennismaking en inspiratie staan voorop. De Hortus hecht waarde aan het

directe contact met de basisscholen en werkt graag vanuit de vraag van de leerkracht.

Onze contacten met de basisscholen zijn helaas vanwege minimale personele bezetting, naar onze inzichten, niet toereikend. Vanuit de prestatieafspraken staat omschreven dat de Hortus eens per 5 jaar contact heeft met een school. Dat is, om een goede relatie op te bouwen, te weinig. In onze toekomstvisie wordt de mogelijke personeelsuitbreiding dan ook vooral ingezet op nauw contact met basisscholen zodat we beter kunnen aansluiten op actuele ontwikkelingen in onderwijs en maatschappij. Dit jaar zijn de volgende basisscholen bezocht voor een gesprek;

- Basisschool De Parel (Hierden)
- Basisschool De Bron
- Basisschool De Brug
- Basisschool Al Islaah
- Basisschool Wolderweide
- Basisschool De Fontanus (door stagiaire voor onderzoek)
- Basisschool De Wegwijzer (door stagiaire voor onderzoek)

Jaarlijks richten we ons op vernieuwing van ons aanbod. Om mee te gaan in de onderwijsontwikkelingen én om actueel lesmateriaal te bieden.

In 2016 hebben we de keuze gemaakt om onze lesmaterialen in te delen in 6 verschillende thema's. Binnen deze thema's willen we onze lesmaterialen zoveel mogelijk laten aansluiten op leerlijnen. Dat betekent binnen elk thema, voor elke basisschoolgroep actueel lesmateriaal.

In 2017 is het ons gelukt om ook de NME flyer en onze website op deze thema's in te stellen.

De thema's zijn:

- Energie & duurzaamheid
- Afval & grondstoffen
- Voeding & Wijzelf
- Natuur
- Techniek
- Water

We hebben in 2017 de volgende materialen aangeschaft/ontwikkeld of vernieuwd om ons aanbod interessant en bij de tijd te houden:

- Vernieuwde leskist Energie (groep 7 t/m 8).
- Nieuwe leskist Mooi zo! (groep 1 t/m 2, vanuit project zwerfafval).
- Nieuwe leskist Afvalcarrousel (groep 3 t/m 4, idem).
- Nieuwe leskist Afval dat gooi je toch niet zomaar weg? (groep 5 t/m 8, ook vanuit project zwerfafval).
- Leskist Biomimicry (groep 5 t/m 6).
- Leskist Biomimicry (groep 7 t/m 8).
- Nieuwe buitenlessen “Bij de bij” en “Lekker groen”.
- Het dupliceren van de bestaande leskist Smaaklessen tot twee delen (groep 1 t/m 4 en groep 5 t/m 8).
- Er zijn nieuwe vlindertenten aangeschaft.
- Er zijn nieuwe kunststof kisten aangeschaft om onze oude, zware en moeilijk te hanteren houten leskisten te vervangen.

De aanschaf van deze materialen valt onder taakstellend budget om de lesmaterialen actueel te houden. Echter bekijkt De Hortus per aanschaf of dit passend is binnen het budget wat we beschikbaar stellen voor aanschaf educatief materiaal. Jaarlijks is dat maximaal € 5000,-. Hierbinnen worden continue afwegingen gemaakt over noodzaak, zelf ontwikkelen, overnemen, extern budget aanvragen etc.

Daarnaast geven materiaalzendingen 4 keer per jaar concreet materiaal in de klas. Dit wordt elk jaar met het Gelders NME netwerk georganiseerd en uitgevoerd.

In het schooljaar 2016-2017 heeft De Hortus ervoor gekozen om het jaar in 10 periodes te verdelen. In iedere periode werden de lesmaterialen gebracht naar en gehaald van de basisscholen. De keuze was gebaseerd op het feit dat leerkrachten het terugbrengen van de materialen naar onze locatie aan de Melis Stokelaan, ervoeren als een belemmering in het lenen van materialen. Met dank aan onze vrijwilligers hebben we dit voor elkaar

gekreken. De reacties in de evaluatie van deze proefperiode waren positief, daarom hebben we besloten om deze extra service voort te zetten.

2.2.1. Bereik Harderwijk uitleen educatief materiaal

In 2017 telde gemeente Harderwijk 23 scholen, waarbij 3 scholen een dependance hebben, dus 26 schoollocaties. Alle 23 scholen hebben in 2017 gebruikgemaakt van ons aanbod. Daarnaast heeft ook de schakelklas van het Startcollege (ISK) en 2 BSO's dit jaar gebruik gemaakt van ons aanbod.

Voor het schooljaar 2017 zijn er 308 bestellingen gedaan. Dit zijn lesmaterialen – buitenlessen – losse materialen en materiaalzendingen.

Aantal bestellingen per kalenderjaar

Schooljaar:	2014	2015	2016	2017
Aantal bestellingen:	284	282	270	308

Aantal bestellingen per schooljaar (telling medio mei 2017):

Schooljaar:	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal bestellingen:	324	345	405*

* incl. activiteiten boomfeestdag 2018

De top 10 materialen (met het aantal uitleningen) waren in 2017:

1. Ontdekdoos Braakballen	38
2. Ontdekdoos Elektriciteit	22
3. Ontdekdoos Geluid	21
4. Ontdekdoos Magneten 5-8	19
5. Ontdekdoos kleuren	17
6. Ontdekdoos Magneten 1-2	15
7. Ontdekdoos Vloeistoffen	14
8. Leskist Alles voor een pannenkoek	13

9. Ontdekdoos Stroomkringen	12
10. Doekist Kaas maken	11

Top 5 scholen, met het aantal uitleningen, in 2017:

1. Al Islaan	38
2. Chr. School De Lelie	34
3. Cbs. De Schakel	30
4. Cbs De Brug	29
5. Cbs Het Baken	25

2.2.2. Bereik Harderwijk buitenlessen

Een bijzonder deel van ons aanbod zijn de buitenlessen. Leerlingen ervaren door te zien, te doen en te voelen, alle zintuigen worden gebruikt! Deze lessen worden gegeven door onze vrijwillige natuurschoolgidsen en vinden plaats in de Natuurtuin, in de Dierenweide, in de Molen, in het Harderwijker bos en in het Harderbroek. Scholen waarderen deze belevingslessen. Voor De Hortus is het een wezenlijk onderdeel om de kinderen daadwerkelijk buiten in de natuur te krijgen.

Overzicht type lessen en afname per kalenderjaar

Buitenlessen:	2014	2015	2016	2017
In de Natuurtuin (6 typen)	30	29	20	20 (+4)
Op de dierenweide (2 typen)	19	15	11	9 (+7)
In het Harderwijker Bos	11	14	9	3
In de korenmolen De Hoop	10	15	8	4
In het Harderbroek	-	-	8	8 (+3)

De daadwerkelijke gegeven buitenlessen in 2017 laten een lichte daling zien in verhouding met voorgaande jaren. Dit heeft voornamelijk als reden dat deze buitenlessen met enige regelmaat af worden gezegd om verschillende redenen:

- 7 lessen zijn niet doorgegaan op de dierenweide in verband met de vogelgriep.
- 3 Winterlaarzenpad-lessen zijn niet doorgegaan door het te koude weer
- 4 lessen in de natuurtuin zijn niet doorgegaan omdat de scholen het vervoer niet voor elkaar kregen/ te weinig begeleiding konden vinden. Het komt ook voor dat buitenlessen worden afgezegd, omdat de leerkrachten te druk zijn met andere activiteiten.

Activiteiten door De Hortus

3.1 Project “Zwervend afval?... mooi niet!”

In 2016 heeft De Hortus het basisschoolproject “Zwervend Afval?... Mooi niet!” opgezet, in samenwerking met de betreffende beleidsambtenaar voor afval vanuit Gemeente Harderwijk. Het project is gericht op het probleem van zwerfafval, in de directe leefomgeving en wereldwijd. De bedoeling is kinderen bewust te maken van hun eigen handelen ten aanzien van afval. Wat kunnen ze zelf doen om afval te voorkomen of op een goede manier te laten verwerken.

In november 2016 zijn de scholen aangeschreven over dit project wat bestaat uit een lespakket aangevuld met betekenisvolle activiteiten.

Begin 2017 konden scholen zich inschrijven voor het project. Er hebben zich in totaal 9 scholen opgegeven, 5 scholen deden schoolbreed mee en 4 scholen deden mee met 1 of meerdere activiteiten. Zo konden scholen zich opgeven voor o.a. gastlessen, excursie naar het milieupark, bezoek van de veegwagen op school en diverse workshops bij Cultuurkust. Bewust werd er samenwerking gezocht binnen het Harderwijker netwerk.

Om het project extra kleur en betekenis mee te geven kregen alle deelnemende leerlingen een petje met de opdruk *Zwervend Afval?...* *mooi niet!.* Er werden van alle activiteiten een foto gemaakt en deze werd pagina vullend in Het Kontakt gepubliceerd!

Het project is prachtig afgesloten bij Basisschool de Delta. Wethouder Teeninga zette deze school in het zonnetje door de leerkrachten het eerste opschoonpakket te overhandigen. Op deze manier kan er op school blijvend aandacht worden besteed aan educatie rondom zwerfafval, want dit zal een voortdurend actueel onderwerp zijn.

Het project is na afloop geëvalueerd met zowel de deelnemende scholen als de gemeente. We vinden het belangrijk goed bij te houden wat de ervaringen van betrokkenen zijn, om dit te verwerken in een volgend project.

Van het gehele project en de evaluatie is een verslag gemaakt wat gedeeld is met gemeente Harderwijk.

3.2 Boomfeestdag Harderwijk 14 maart 2018

Tijdens de Boomfeestdag in maart 2017 heeft burgemeester Van Schaik de intentieverklaring 'Ieder kind een boom' ondertekend.

Deze intentieverklaring betekent dat de gemeente Harderwijk de intentie uitspreekt dat ieder kind in zijn basisschoolleeftijd een boom mag planten. De gemeente heeft hiervoor in het voorjaar van 2017 samenwerking gezocht met De Hortus, en in de zomer van 2017 de offerte hiervoor goedgekeurd.

De Hortus draagt zorg voor een lespakket Harderwijker Boomfeestdag voor groep 6 t/m 8, met bijbehorende buitenactiviteiten, wat de komende jaren gebruikt kan worden. Ook worden er voor elke basisschoolgroep leskisten aangeschaft, zodat naast Boomfeestdag in maart de scholen het gehele jaar lesmateriaal over bomen kunnen lenen. De Hortus is voor dit project verantwoordelijk voor de communicatie naar, en de aanmeldingen van de basisscholen in Harderwijk. Tevens is De Hortus aanwezig bij de werkgroepvergaderingen waarin Hortus en gemeente samenkomen om het project inhoud te geven, e.e.a. af te stemmen en organisatorisch te regelen.

Voor De Hortus is de Harderwijker Boomfeestdag een prachtig project waarin we, dankzij de samenwerking, waardevolle contacten opdoen en ons netwerk vergroten. Het is een eer om de Harderwijker basisscholen dit mooie project te kunnen aanbieden. Tevens is het voor de Hortus een welkome jaarlijkse inkomstenbron met startjaar 2018.

Op 14 maart 2018 was het zover, uitgebreid verslag komt in het jaarverslag 2018.

3.3 Educatieve route bij expositie fotovereniging Iris

In april 2016 is De Hortus benaderd door de jubileumcommissie van Amateur Fotografen Vereniging De Iris in Harderwijk. De Iris vierde in 2017 haar jubileumjaar en vroeg De Hortus om mee te denken over een educatieve invulling voor het onderdeel macrofotografie binnen het grotere jubileumproject.

In de Natuurtuin is in het voorjaar van 2017 een expositie geopend van macrofotografie

De Hortus heeft voor deze expositie een educatieve uitwerking gegeven in de vorm van een lesbrief voor scholen met bijbehorende foto-route. Alle scholen in Harderwijk hebben deze lesbrief ontvangen. Tevens kon de brief tijdens het jubileum gedownload worden van onze website. Een mooie samenwerking met het lokale netwerk.

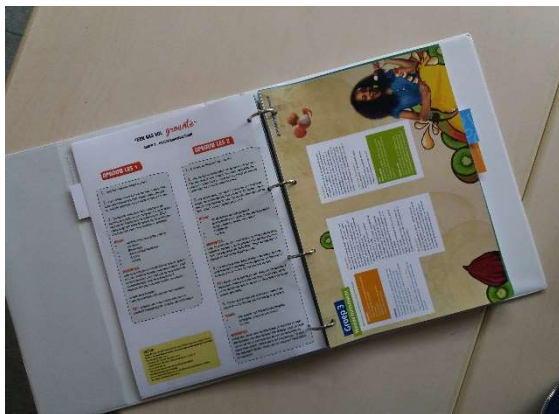
3.4 Snoepgroente!

September 2017 werd het startsein gegeven voor de campagne Snoepgroente! voor alle basisscholen in Harderwijk.

Deze campagne was het initiatief van JOGG Harderwijk. Zij hebben een aantal partners betrokken waaronder De Hortus, Jumbo, Stadsoogst en De Basiliek.

De campagne heeft als doel het eten van groente als tussendoortje te stimuleren voor jonge kinderen. De Hortus heeft samen met JOGG een Bitemap ontwikkeld met hierin inspirerend lesmateriaal voor alle groepen. Naast deze inspiratiemap werden er activiteiten georganiseerd waarop scholen zich konden inschrijven. 13 Basisscholen in Harderwijk hebben meegedaan aan de campagne Snoepgroente! Zij hebben de Bitemap ontvangen en meegedaan aan 1 of meerdere activiteiten.

Enkele vrijwilligers van De Hortus hebben als activiteit een voorleesochtend voor de kleuters uitgevoerd op ongeveer 7 basisscholen in Harderwijk. Samen met een mooi prentenboek en een mandje groente gingen de vrijwilligers in gesprek met kinderen over het eten van groente. Uiteraard werd er ook geproefd!

Ook in September 2018 zal er een vervolg gegeven worden aan deze campagne met dit keer nog meer betekenisvolle activiteiten.

3.5 Gastlessen Groene Energie

Zoals eerder te lezen viel hebben we de keuze gemaakt om onze lesmaterialen in te delen in 6 verschillende thema's.

Eén van de thema's is Energie & Duurzaamheid.

Een steeds belangrijker, maar ook steeds breder thema. Het uiteindelijke doel van De Hortus is te komen tot gesloten leerlijnen. Dat betekent dat binnen elke thema, we een actueel aanbod hebben voor elke jaargroep.

Voor het thema Energie & Duurzaamheid hebben we eind 2016 de leskistenserie over Groene Energie aangeschaft voor groep 7 en 8.

In het voorjaar van 2016 zijn de eerste verkennende gesprekken geweest met gemeente Harderwijk om onze lesmaterialen aan te laten sluiten op het beleid Duurzaamheid, 2017-2020, 'Energieke stad Harderwijk'. In de loop van 2017 is gekozen om de nieuwe leskistenserie Groene Energie op scholen aan te bieden mét een gastdocent die tevens vertelt hoe groene energie ingezet wordt in het uitvoeringsprogramma "Energieke stad Harderwijk". Wij vinden het van groot belang dat de leerlingen in de lesstof verbindingen leren zien tussen de eigen omgeving: huis, school, wijk, stad. Dan wordt het betekenisvol, en gaan ze vervolgens zelf beleven hoe groene energie werkt. We konden de scholen de gastdocent aanbieden met subsidie van gemeente Harderwijk.

In de week van de dag van de duurzaamheid, begin oktober 2017, is de eerste gastles gegeven met bezoek van Wethouder Teeninga bij basisschool De Veste.

Vervolgens zijn er maar liefst 12 gastlessen gegeven in schooljaar 2017-2018. De reacties waren positief, de gastlessen werden met enthousiasme ontvangen. In het nieuwe schooljaar vervolgen deze gastlessen.

3.6 Endura

Endura is een onafhankelijke energiecoöperatie, van en voor de bewoners van Harderwijk en Hierden. Het wil meewerken aan een toekomst van een actieve, energieke en zelfvoorzienende stad, waarin alle bewoners maximaal meedoen. Gezamenlijk lokaal groene stroom opwekken of collectief 100% groene energie inkopen en zo goed mogelijk meewerken energie te besparen. Schoolgebouwen zijn vaak zeer geschikt om zonnepanelen op te plaatsen. Op die manier kunnen omwonenden samen met de school profiteren van lokaal opgewekte groene energie.

De Hortus heeft gesprekken met Endura gehad over mogelijke samenwerking. Zij zou de educatie over zonne-energie op scholen die deze zonnepanelen laten installeren op de daken, voor haar rekening kunnen nemen. Uiteraard is De Hortus hierin geïnteresseerd en samen met Endura hebben we de afspraak gemaakt dat als er een school beschikbaar is, we samen kijken welke lesmaterialen hiervoor geschikt zijn. Een samenwerking in ontwikkeling dus.

3.7 Ontwikkelingen

Naast lopende projecten die voor ons iets opleveren, zowel financieel als in een goede samenwerking, zijn er altijd nieuwe ideeën en initiatieven die in ontwikkeling zijn en uiteindelijk tot grotere projecten kunnen leiden. Als de

Hortus kan groeien in omvang en daadkracht zal in Harderwijk nog meer aandacht kunnen worden gegeven aan natuureducatie op de basisscholen.

Eén van de ideeën is bijvoorbeeld klimaatbestendige schoolpleinen. Dat zijn schoolpleinen die klimaatbestendig zijn voor de toekomst. Die bestaan uit veel groen waardoor bijvoorbeeld het regenwater kan infiltreren in de grond en waar bomen verkoeling geven tijdens warme dagen. Het microklimaat rondom school kan zo worden verbeterd.

Bijkomstig groot voordeel is dat het groen zorgt voor een inspirerende en uitdagende speelplek waar kinderen naar hartenlust op ontdekking kunnen gaan en alle zintuigen kunnen gebruiken. De Hortus streeft naar groene schoolpleinen in Harderwijk en neemt dit ook mee in gesprekken met de scholen. Echter moet de wil om dit te realiseren vanuit de scholen zelf komen. De Hortus kan ondersteuning bieden, en kan haar expertise gebruiken om een lokaal netwerk op te zetten van kennis en kunde. Ook gemeente Harderwijk zou hierin een goede samenwerkingspartner kunnen zijn.

Daarnaast geven we aandacht aan een vervolg op het project “Zwervend afval.... Mooi niet!”, omdat zwerfafval een aandachtspunt blijft binnen NME en de doelgroep basisonderwijs. Samen met BITT en Cultuurkust verkennen we een projectvoorstel wat in Harderwijk opgezet kan gaan worden.

NME in de Regio

4.1 Gemeente Putten

Ook in 2017 heeft De Hortus een samenwerkingscontract met gemeente Putten afgesloten inzake de uitleen van educatieve materialen aan de basisscholen in deze gemeente. Door middel van een financiële vergoeding van de gemeente lenen de scholen in Putten gratis. De Hortus stelt hiervoor een aparte *NME flyer Putten* op voor deze basisscholen. De materialen worden door onze vrijwilligers naar het gemeentehuis gebracht en na gebruik weer opgehaald. De leerkrachten kunnen aldaar de materialen ophalen en terugbrengen.

Putten telde in 2017 14 scholen.

De procentuele deelname van het aantal scholen in gemeente Putten:

2013	2014	2015	2016	2017
56%	63%	75%	60%	60%

Aantal bestellingen per kalenderjaar:

2013	2014	2015	2016	2017
89	99	140	108	80

4.2 Regio gemeenten

Het contract met Regio Noord West Veluwe en later ook met gemeente Ermelo is afgelopen. Nu kunnen scholen in de regio zelf educatieve lesmaterialen lenen bij De Hortus. De Hortus stelt hiervoor een aparte *NME flyer Regio* op die jaarlijks digitaal verstuurd wordt. De scholen kunnen materialen reserveren via het digitale reserveringsstelsel en betalen een vergoeding voor het lenen van het lesmateriaal of nemen een abonnement waarbij ze onbeperkt kunnen lenen. Onze distributievrijwilligers brengen en halen de materialen bij de desbetreffende scholen, ook hiervoor wordt een vergoeding betaald. De regio scholen ontvangen ook onze digitale nieuwsbrief.

4.3 Waterschap Vallei en Veluwe

Schooljaar 2017-2018 is voor De Hortus het laatste jaar van de samenwerking met het waterschap Vallei en Veluwe. Het waterschap heeft besloten zich te richten op andere vormen van educatie, hierover zijn ze nog in beraad en hiervan blijven we uiteraard op de hoogte. De Hortus mag de leskisten van het waterschap kosteloos overnemen en laten staan in haar reguliere aanbod. Scholen lenen echter niet meer gratis, maar betalen het reguliere Hortus tarief voor uitleen. De Hortus ontvangt geen

vergoeding meer van het waterschap. Naast de leskisten kunnen scholen kiezen voor een rondleiding op de rioolwaterzuivering.